

УДК 657.422

Багрий К.Л., к.е.н.

Чернівецький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

ВАЖЛИВІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ В СУЧАСНИХ КРИЗОВИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У публікації підлягають розгляду питання щодо важливості проведення внутрішньогосподарського контролю в сучасних кризових умовах господарювання. Наводяться рекомендації подальшого удосконалення внутрішньогосподарського контролю в контексті контрольно-аналітичного забезпечення управління суб'єктом господарювання.

Ключові слова: внутрішньогосподарський контроль, управління, суб'єкт господарювання, діяльність.

Bagriy K.

IMPORTANCE OF LEADTHROUGH OF INTERNAL CONTROL IS IN MODERN CRISIS TERMS OF MENAGE

In a publication subject consideration of question in relation to importance of leadthrough of internal control in the modern crisis terms of menage. Recommendations of subsequent improvement of internal control are pointed in a context control-analytical providing of management the subject of menage.

Key words: internal control, management, subject of menage, activity.

Багрий К.Л.

ВАЖНОСТЬ ПРОВЕДЕНИЯ ВНУТРИХОЗЯЙСТВЕННОГО КОНТРОЛЯ В СОВРЕМЕННЫХ КРИЗИСНЫХ УСЛОВИЯХ ВЕДЕНИЯ ХОЗЯЙСТВА

В публикации подлежат рассмотрению вопросы относительно важности проведения внутрихозяйственного контроля в современных кризисных условиях ведения хозяйства. Наводятся рекомендации последующего усовершенствования внутрихозяйственного контроля в контексте контрольно-аналитического обеспечения управления субъектом ведения хозяйства.

Ключевые слова: внутрихозяйственный контроль, управление, субъект ведения хозяйства, деятельность.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В сучасних

кризових умовах господарювання все більшого значення набуває така складова системи управління підприємством як внутрішньогосподарський контроль.

Внутрішньогосподарський контроль – це контроль, що здійснюється із середини суб'єкта господарювання, на протигагу зовнішнім видам контролю, таким як законодавче регулювання, контроль з боку зовнішніх контролюючих організацій тощо. Необхідно також відзначити, що внутрішньогосподарський контроль корисний тільки в тому разі, якщо він спрямований на досягнення конкретних цілей.

Цілями організації системи внутрішньогосподарського контролю на підприємстві є насамперед:

- здійснення упорядкованої й ефективної діяльності підприємства;
- забезпечення ефективності дотримання розподілу відповідальності й повноважень кожного працівника підприємства;
- забезпечення належних умов зберігання майна підприємства.

Для досягнення перелічених цілей необхідною умовою є узгодженість системи бухгалтерського обліку і системи внутрішньогосподарського контролю, оскільки схема подвійного запису, яка закладена в основі будь-якої системи бухгалтерського обліку, визначає порядок реєстрації господарських операцій і забезпечує належний контроль.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що питання внутрішньогосподарського контролю є досить дискусійним у сучасній економічній літературі та наукових виданнях. Водночас, українські науковці зробили вагомий внесок у розвиток даної теми, а саме: С.В. Бардаш, М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Г.Г. Кірейцев, М.Д. Корінько, Є.В. Мних, В.С. Рудницький, В.В.Сопко, В.О. Шевчук та ін., які зробили вагомий внесок в розробці процесу внутрішньогосподарського контролю та в процесі прийняття управлінських рішень.

Цілі статті. Одним із напрямків підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання є дієве застосування облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством. Тому ціллю статті є дослідження проблем внутрішньогосподарського контролю як дієвого механізму спрямованого на досягнення стратегічних довгострокових цілей підприємства, що є результатом дій керівництва з планування, організації, моніторингу діяльності суб'єкта господарювання в цілому та його окремих підрозділів.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Винятково важливе

значення має внутрішньогосподарський контроль на об'єктах, де зосереджується і використовується величезна кількість матеріальних цінностей і коштів, а також у функціональних відділах бухгалтерій, де здійснюється перевірка і обробка облікової документації. Такий контроль здійснюється безпосередньо на підприємстві в процесі здійснення операцій надходження, зберігання і використання цінностей, що забезпечує оперативність контролю, а це в свою чергу створює можливість своєчасно вникати в сутність цих операцій, оперативно і своєчасно виявляти недоліки в процесі надходження, використання і зберігання запасів.

Своєчасний і всебічний контроль сприяє збереженню та ефективному використанню майна. Він дає змогу не тільки вчасно виявити недоліки в системі обліку і використанні цінностей, але й допомагає виявити невикористані резерви в системі здійснення нормування і їхнього використання. Внутрішньогосподарський контроль є найбільш системним, оперативним і дієвим, забезпечує постійну функцію перевірки збереження майна та його ефективного використання.

Поряд з цим, ґрунтуючись на системі первинного документального забезпечення і даних аналітичного бухгалтерського обліку, оперативний контроль забезпечує систематичну перевірку всіх операцій і процесів, пов'язаних із надходженням і витратами сировини, матеріалів і інших запасів.

Внутрішньогосподарський контроль має структуру, що складається з трьох основних компонентів: середовище контролю, система бухгалтерського обліку і незалежні процедури перевірки. На кожному етапі встановлюються правила та методики для отримання надійної інформації та підвищення ефективності роботи підприємства [1].

Середовище контролю, де відбуваються операції, – це заходи і записи, які характеризують загальне ставлення керівництва і власників підприємства до діючої системи внутрішнього контролю, значення діючої системи внутрішнього контролю для підприємства. До факторів середовища контролю належать: діяльність керівництва (власників); політика та методи керівництва; організаційна структура підприємства і методи розподілу функцій управління і відповідальності; управлінські методи контролю, в тому числі кадрова політика і практика, а також порядок розподілу обов'язків. Сам по собі контроль існувати не може, він неодмінно пов'язаний з системою бухгалтерського обліку та незалежними процедурами перевірки.

Система бухгалтерського обліку – це заходи і записи підприємства, шляхом яких бухгалтерські операції оформлюються в реєстрах бухгалтерського обліку. Така система визначає, збирає, аналізує,

підраховує, класифікує, записує, підсумовує і надає інформацію про операції та інші заходи.

Незалежні процедури перевірки – це аудиторські процедури, які використовуються аудитором для визначення того, чи були фінансово-господарські операції клієнта належним чином санкціоновані, правильно оформлені і відображені в облікових регістрах, а також чи всі помилки в процесі ведення справ і реєстрації даних по них виявляються максимально швидко. Це означає, що процедури контролю дають упевненість у тому, що мета контролю за забезпеченням повноти, точності, законності, захисту активів і файлів даних будуть досягнуті та буде видана надійна фінансова інформація.

Основними завданнями внутрішньогосподарського контролю в сучасних умовах господарювання є:

- ідентифікація стану об'єкта;
- визначення причин відхилень;
- розробка корегуючого впливу;
- реалізація результатів контролю.

Саме з даних завдань контролю випливає його значення та необхідність в дослідженні даного явища на підприємстві, наслідком чого є розробка методики оперативного контролю.

Внутрішньогосподарському оперативному контролю властиві такі методичні прийоми, як документальні та фактичні. Вони є важливими складовими частинами здійснення контролю. Серед методичних прийомів документального контролю можна виділити дві великі групи.

Методичні прийоми формально-правової перевірки документів, які в умовах комп'ютеризованої обробки обліково-аналітичної інформації можуть бути в значній мірі автоматизовані і контрольовані програмно це: перевірка дотримання правил складання, повноти і достовірності оформлення документів; співставлення звітних та облікових даних із встановленими нормативами; перевірка дотримання правил обліку окремих господарських операцій, тобто перевірка відповідності відображених в документах операцій із встановленими правилами; перевірка арифметичних розрахунків тощо.

Методичні прийоми перевірки реальності відображених в документах обставин і процесів (їх відповідність з здійсненими господарськими операціями, також в ряді випадків може бути автоматизована в умовах комп'ютеризованої обробки обліково-аналітичної інформації) це: співставлення даних документів, що відображають операції, з даними документів, які були основою для цих операцій; одержання письмового підтвердження від третіх осіб про

реальність залишків на рахунках грошових коштів; перевірка записів в регістрах бухгалтерського обліку і звітності, правильності кореспонденції рахунків; аналітичні процедури (розрахунки, які самостійно здійснюються перевіряючим); простеження, під яким розуміють процедуру, в результаті перевіряючий досліджує деякі первинні документи, перевіряє відображення їх даних в регістрах аналітичного та синтетичного обліку, знаходить заключну кореспонденцію і впевнюється в правильності (неправильності) відображення в обліку відповідної операції; спеціальні методи (зустрічна перевірка, взаємна перевірка, контрольне порівняння; відновлення натурально-вартісного обліку; логічне дослідження господарських операцій тощо).

На відміну від методів документального контролю, методи фактичного контролю залишаються в значній мірі звичайними, традиційними. Однак, в ряді випадків комп'ютеризована обробка обліково-аналітичної інформації дає можливість краще підготуватися до їх здійснення (наприклад, у вигляді попередньо роздрукованих описів для проведення інвентаризації товарно-матеріальних цінностей) або які швидше і ефективніше дозволяють обробити результати такого контролю, як: огляд; обстеження; контрольний запуск сировини у виробництво; лабораторний аналіз якості товарів, сировини та готової продукції; експертна оцінка; перевірка обсягів виконаних робіт; перевірка дотримання трудової дисципліни та фактичного використання робочого часу; отримання усних та письмових пояснень, довідок і відповідей на раніше розроблені анкети; контрольне придбання товарів тощо.

Кожен з названих вище методичних прийомів контролю, а тим більше їх взаємодоповнюючі комбінації та поєднання досить доцільні і успішно використовуються в різних господарських системах.

З метою забезпечення збереження майна, своєчасного попередження нестач, розтрат і непродуктивних витрат потрібно, насамперед, забезпечити ефективність внутрішньогосподарського контролю. Цим повинні займатися керівники і фахівці структурних підрозділів підприємств і працівники бухгалтерій при виконанні своїх функціональних обов'язків.

Деякі недоліки практики здійснення такого контролю викликані тим, що методичні прийоми його практично не розроблені. У результаті внутрішньогосподарський контроль відданий на відкуп інтуїції та досвіду фахівців, які здійснюють контрольні функції на свій розсуд, адже практично відсутні необхідні методичні вказівки щодо здійснення внутрішньогосподарського контролю. У зв'язку з цим контроль проводять (рідко і формально) лише після вчинення операцій, як правило, у період

подання документів до бухгалтерії.

Винятково актуальним питанням внутрішньогосподарського контролю залишається збереження майна підприємства. Цього можна досягти шляхом підвищення якості інвентаризацій і контрольно-вибіркових перевірок матеріальних цінностей на об'єктах збереження (складах), усунення порушень правил оформлення документів, ведення обліку цінностей і грошових коштів, удосконалення організації матеріальної відповідальності на всіх об'єктах їх збереження. Для посилення контролю за збереженням цінностей потрібно чітко визначити конкретних осіб, які матеріально відповідають за цю ділянку роботи [2].

Не достатньо дослідженим місцем внутрішньогосподарського контролю є питання втрат матеріальних цінностей (матеріалів, готової продукції тощо) на окремих стадіях їх руху (при збереженні, транспортуванні, реалізації тощо). Складність дослідження цього комплексу проблем визначається, насамперед, широтою діапазону втрат ще більш широким колом факторів, які їх спричиняють. Перед підприємствами гостро стоїть завдання усувати втрати матеріальних цінностей на всіх стадіях виробництва, транспортування, збереження і реалізації, де їх величина досягає значних розмірів.

Висновки. Отже, однією з функцій управління окремим підприємством є внутрішній контроль, працівники якого здійснюють порівняння планових і фактичних значень параметрів, виявляють відхилення в параметрах, визначають оцінку небезпечності розміру відхилень для суб'єкта господарювання, виявляють фактори, що викликали відхилення, а також визначають ступінь їх впливу, проводять підготовку інформаційної бази для прийняття управлінських рішень.

Суттєвим недоліком практики внутрішньогосподарського контролю є те, що він в основному ґрунтується на здійснених операціях. Орієнтації контролю на майбутнє на практиці не приділяється уваги тому, що керівники і працівники обліку, як правило, працюють зі статистичними і обліковими даними минулих періодів. Внутрішньогосподарський контроль слід розглядати як невід'ємну частину загальної системи управління в сучасних кризових умовах господарювання.

1. Бардаш С. В. Економічний контроль в Україні : системний підхід: [Монографія] / С.В.Бардаш. – К.: КНТЕУ, 2010. – 656 с.
2. Корінько М. Д. Внутрішній контроль господарської діяльності підприємства: [навч. посібн. для студ. вищ. навч. заклад.] / М. Д. Корінько. – Фастів: Поліфаст, 2006. – 440 с.